

75. Yaşına Girerken NATO- Fatih Ceylan

RUSYA'DAN BİR BAKIŞ

Nisan 1949'da kurulan NATO bu yıl 75. yaşına girdi. Uluslararası ortamın her yönüyle bulanıklaştığı bir ortamda gelecek NATO Liderler Zirvesi 9-11 Temmuz tarihlerinde Vaşington'da düzenlenecek.

75. yıldönümünde gerçekleşecek Zirve Toplantısı'nın olası gündemi hakkında çeşitli dış mecralarda yapılan analizlerin sayısı artmaya başladı. Türkiye'de ise güncel odaklı kısır ve çoğu önyargılarla bezeli bir ortamda NATO Zirvesi ilgi çeken konular arasında yer almıyor. Bunun nadir istisnalarından biri Rusya'nın Ankara'daki Büyükelçisi Aleksei V. Erkhov oldu.

Büyükelçi Erkhov, kaleme aldığı [makalesinde](#) NATO için "coşkulu olmayan tebriklerini" paylaşmayı ihmal etmedi. Soğuk Savaş ertesinde kendi hür ve egemen iradeleriyle İttifak'a katılmaya yönelen eski Sovyet Bloku ülkelerinin topraklarının, buraların "mirasçısının" görüşleri ve güvenlik çıkarları aleyhine, NATO tarafından yavaş yavaş ele geçirildiğini ve bunun için "iradeyi dikte etme ve güç gösterme ihtiyacı duyduğunu" öne sürdü. Hasılı, o topraklarda yaşayan halkların ve bunların yöneticilerininin, bunu açıkça telaffuz etmese de, birer kukladan ibaret olduklarını ima etti. Soğuk Savaş sona erdikten sonra Rusya'da iktidara gelen yöneticileri de şu ifadeleriyle "hain" ilan etti: "NATO ülkeleri bu kaleyi kuşatmadı; şu anda Rusya'daki ve yurtdışındaki birçok kişinin düşündüğü gibi, bu kale onlara içeriden, o zamanki Sovyet liderliğine sızan bir grup hain tarafından devredildi." Birleşik Avrupa-Atlantik Paktının günahlarını "sessiz, kibar ama çok etkili asker İvan düzeltmek zorunda kalmasın" dileğinde bulundu.

Aslına bakılacak olursa ABD'nin

Vietnam'da, Latin

Amerika'da ve tek taraflı bir tasarrufla 2003'teki Irak işgalinde yaptıklarını eleştirmek hiç kuşkusuz doğal ve meşrudur. ABD bu eylemleri yaparken, demokrasinin gereği olarak, kendi toplumu ve ittifak içinde bulunduğu yönetimler ve toplumlar tarafından da yoğun

eleştirilere maruz

kalmıştır. Buna karşılık Sovyet Rusya'nın,

1956'da

Macaristan'daki, 1968'de

Çekoslovakya'daki halk ayaklanmalarını kan ve

şiddetle bastırıldığını da hatırlamak gerekir. Benzer şekilde, Soğuk Savaş'ın son

yıllarında Ocak 1990'da bağımsızlığını kazanmak için

ayaklanan Azerbaycan halkına Bakü'de (Kara Ocak), Litvanya halkına Vilnius'ta

uyguladığı şiddet (Kanlı Pazar) de

hafızalardadır. Bugün ise "asker İvan" gürültülü ve kaba yöntemlerle

Ukrayna'daki işgalini olanca hızıyla

sürdürmektedir.

ABD'nin, birçok müttefikini de zora sokan

yanlışlarının, Rusya'nın hatalarını meşru kılamayacağı

bilinmeli ve kabul edilmelidir. Bu açıdan bakıldığında esasen Rus Büyükelçisini,

ülkesinin yönetiminin mevcut zihniyetini etkili

ifadelerle açığa vuran makalesi için tebrik etmek gerekir. Rusya'nın asırlara

dayalı devlet aklının

kodlarını yeni bir çağda özünde teyit eden gerekçeleri gerçekten takdire şayandır.

Temmuz 2024'te Vaşington'da yapılacak NATO Liderler Zirvesi'ne dönecek olursak, bu Zirvenin şu üç ana

tema etrafında şekilleneceği öngörülebilir: Ukrayna, Ortadoğu'daki

gelişmeler ve Batı-Çin ilişkilerinin geleceği.

UKRAYNA SORUNSALI

Ukrayna meselesinde ana başlıklar olarak Batı tarafından Ukrayna'ya sağlanmakta olan malî ve askerî yardımların akibetinin ele alınması doğal beklentidir. Bu bağlamda diğer bir konu, Ukrayna'nın NATO'ya müstakbel üyeliği noktasında düğümlenecektir. Mevcut şartlarda Ukrayna'nın üyeliği konusunda NATO bünyesinde görüş birliği bulunduğunu öne sürmek mümkün değildir.

3-4 Nisan 2024'te düzenlenen NATO Dışişleri Bakanları Toplantısı vesilesiyle ABD Dışişleri Bakanı Blinken, [Ukrayna'nın NATO üyesi olacağını](#) bir kez daha yinelemiştir. Diğer yandan, bunun hangi koşullarda gerçekleşebileceği konusunu ayrıntılandırmaktan uzak durmuştur. NATO Genel Sekreteri [Stoltenberg'in ise daha temkinli ve gerçekçi bir yaklaşım sergileyegeldiği](#) görülmektedir. Stoltenberg, yaptığı açıklamalarda mevcut savaşın son bulması üzerine barışı koruyacak etkili güvenlik garantilerine gereksinim duyulacağını, bu çerçevede nihaî güvenlik garantisini, İttifak Antlaşmasının V. Maddesinin, dolayısıyla NATO üyeliğinin oluşturacağını vurgulamaktadır. Kısacası, Ukrayna'nın NATO üyeliğinin kısa vadede gerçekleşmesinin beklenmemesi gerektiğini dolaylı olarak dile getirmektedir. Bu bağlamda, NATO'nun kısa vadeli hedefi ilk aşamada Ukrayna'nın Rus taarruzlarına karşı savunmasını güçlendirecek askerî imkân ve kabiliyetlerin sağlanması ve uzun vadeye yayılacak bir malî paketle desteklenmesidir. Bunun dışında, sürpriz bir gelişme yaşanmadığı takdirde, ne NATO Rusya'yla doğrudan savaşacak, ne de Ukrayna kısa-orta vadede NATO üyesi olacaktır.

Vaşington'da yapılacak Zirve öncesinde Rusya'nın Ukrayna'ya karşı saldırılarını daha da arttırması öngörülebilir. Rusya'nın bu yöndeki tutumu geçmiş zirveler öncesinde gerçekleştirdiği tasarrufların örüntüsüyle uyumlu olacaktır. Rus

saldırıların artmasının Zirve kararlarını ne yönde etkileyebileceğini şimdiden etraflıca kestirmek ise güçtür.

Ukrayna'ya ilişkin diğer bir sorunsal, savaşın nasıl biteceği ve [olası bir barışın koşullarının](#) nasıl sağlanabileceğidir. Batı kamuoylarında Ukrayna'ya desteğin sürdürülmesi yaklaşımı genel hatlarıyla devam etmekle birlikte geleceğe dönük olarak olası bir barış anlaşması yapılması meselesi de gündemdedir.

Barış sürecinde, 2008 Rusya-Gürcistan savaşından bu yana çıkarılan derslerden esinlenilerek bir [müzakere çerçevesi](#) geliştirilmesi ve barışın bu çerçeve üzerine inşa edilmesi gerekecektir. Bu sürecin de, Ukrayna'nın NATO üyeliği konusuna paralel olarak, uzun vadeye yayılacağını varsaymak gerçekçi olur.

ORTADOĞU KAYNAKLI SINAMALAR

NATO Zirvesini meşgul edecek diğer önemli bir gündem maddesi Ortadoğu'daki son gelişmeler olacaktır. Geniş Ortadoğu, NATO için Güney kaynaklı bir sınamadır ve genelde İttifak bünyesinde terörizm bağlantılı olarak ele alınmaktadır. Diğer yandan, İsrail-Filistin çatışmasının alevlenmesi, varış noktası belirsizliğini henüz koruyor olsa da, İran-İsrail gerilimi, Ortadoğu'daki gelişmelerin İttifak'ın özellikle Avrupa kanadının güvenliğini doğrudan etkilemesi ve 7 Ekim 2023'ten bu yana İran vekil güçlerinin bölgedeki eylemleri karşısında meselenin küresel boyutlar kazanması NATO'nun bu etkenlere bîgane kalmakta zorlanacağını göstermektedir. Öte yandan, çapı bölge sınırlarını aşmadığı takdirde NATO'nun, mevcut krizlere doğrudan müdahil olmayacağını kestirmek mümkündür. Bu itibarla, başta ABD, Birleşik Krallık ve Fransa olmak üzere kimi İttifak üyelerinin Ortadoğu meselelerine münferiden müdahalede bulunmaya devam etmeleri; ancak NATO'yu bir bütün olarak mevcut girdabın içine çekmekten sakınmaları kuvvetle muhtemeldir. Zira, Ortadoğu'daki güncel sınamaların nasıl aşılabileceğine dair

müttefikler arasında tam bir görüş birliği sağlanmasını beklemek mevcut durumda gerçekçilikten uzak bir yaklaşımdır. Gazze'deki dramatik ve insanlık dışı gelişmeler karşısında savunduğu ortak değerler bağlamında erozyona uğrayan Batı'nın, Rus saldırıları karşısında Ukrayna'nın direncini arttırmaya yönelik arayışı çerçevesinde Ortadoğu bağlantılı olası bir dayanışma zafiyetine karşı müteyakkız ve hassas davranması gerekecektir.

YİNE ÇİN, HEP ÇİN

Vaşington Zirvesi'nde "Çin sorunsalının" da çeşitli yönleri itibarıyla ele alınması şaşırtıcı olmayacaktır. Bu mesele, İttifaka yönelik askerî tehditler bağlamında değil, ABD-Çin arasındaki stratejik rekabetin Avrupa güvenliğine olası yansımaları ölçeğinde değerlendirilecektir. Bir yandan Ukrayna'daki durumun, diğer taraftan Ortadoğu'daki meselelerin başta Avrupa'nın güvenliğini doğrudan etkileyen bir mahiyet arzetmesi, öte yandan Çin'e yaklaşım hususunda ABD ile Avrupalı müttefikleri arasında tam bir görüş birliğine varılamamış olmasının ortaya çıkardığı tablonun Vaşington Zirvesinin sonuçlarına yansımaları sürpriz olmayacaktır. Bu tablo, NATO'nun Uzakdoğu'daki küresel ortakları olan Japonya, Avustralya, Güney Kore ve Yeni Zelanda'yla olan ilişkilerini arttırmasına engel oluşturmayacaktır. Kasım 2023'de San Fransisco'da düzenlenen Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC) Zirvesi'nde ABD'nin, başta yapay zeka olmak üzere [Çin'le işbirliğine olanak sağlayacak alanları tanımlamaya](#) çalışması ve son dönemde ABD'den Çin'e yapılan bir dizi [üst düzeyli ziyaret](#) vesilesiyle iki ülke ilişkilerinde ortak paydaları olabildiğince açığa çıkarmayı amaçlayan girişimleri dikkat çekmektedir. Diğer yandan, ABD Başkanı Biden'ın, 11 Nisan'da Japonya ve

Filipinler Hükümet

Başkanlarıyla Vaşington'da

biraraya geldiği Üçlü Zirve

toplantısı sonunda yayımlanan [Ortak Vizyon Açıklaması'nda](#), ABD'nin

bu iki Asya-Pasifik ülkesiyle sadece ekonomik-ticari ilişkileri geliştirmeye

odaklanmadığı, güvenliği de ön plana çıkardığı görülmektedir. Bu çerçevede,

Biden yönetiminin Çin'le ilişkilerinde bir yandan

çevreleme-dengeleme arayışını Uzakdoğu'daki

ortaklarıyla birlikte sürdürürken, diğer yandan, Ukrayna'daki savaşı ve İsrail-

Filistin çatışmasının Ortadoğu'daki dengeleri derinden etkilemeye

başlaması karşısında Çin'le olası işbirliği alanlarını da

tanımlamak gayreti içinde bulunduğu gözlenmektedir. Bu açıdan bakıldığında,

küresel güvenlik ortamındaki belirsizlik ve çatışmalar karşısında

işbirliği-rekabet sütunlarına dayalı çift kulvarlı bir yaklaşım sergilemeyi yeğlediği

ortaya çıkmaktadır. Rusya-Çin yakınlaşması bağlamında bu [yaklaşımın karşısında](#)

[duranlar](#) olduğu kadar bunu [destekleyen analizler](#) de mevcuttur. Her hâl ve kârda

sözkonusu çift kulvarlı yaklaşımın NATO Vaşington Zirvesi'nde bir uzlaşma formülü çerçevesinde

teyit edilmesini beklemek gerçekçi bir gözlem olacaktır. Bu bağlamda, ABD'de sertlik yanlısı çevrelerin gerekirse

Çin'le ayrışmayı savunan görüşlerine karşı Avrupalı müttefik

ülkelerin çoğunluğunun tercih ettiği yönde Çin'le

ilişkilerde riskleri asgariye indirme (de-risking) yaklaşımının NATO Zirvesi'nde de galebe çalacağını öngörmek mümkündür.

SONUÇ

NATO, 75 yıllık geçmişinde üyeleri arasındaki

iniş-çıkışlara ve görüş ayrılıklarına rağmen varlığını sürdürebilmiş bir

ittifaktır. Küresel güvenliğin bu denli sarsıldığı ve karanlık dehlizlere

sürüklendiği bir ortamda NATO'nun varlığını sürdürmesini beklemek

doğaldır. Ukrayna'daki savaşın gidişatı, Ortadoğu'da yeniden şekillenecek dengeler ve

ABD-Çin rekabetinin alacağı yön NATO'nun geleceğini de hiç kuşkusuz

etkileyecektir. Diğer yandan, Avrupa-Atlantik güvenliği tehdit altında kaldığı

sürece İttifakın varlığını uzun vadede de devam ettireceğini öngörmek yanıltıcı olmayacaktır. Bunun aksi yöndeki bir tutumun üye ülkelerde gözlenmediği de dikkate alınması gerekli bir gerçekliktir. Bu bağlamda, ne genel olarak Batı'nın, ne de NATO'nun geleceğini, gürültülü ve kaba "asker İvan'lar" değil, üye ülkelerin tercih ve tasarrufları belirleyecektir. "Sessiz ve kibar sivil İvan'lar"ın gelecekte Rus toplumunun yaklaşımlarını belirlemede ne derecede etkili olacakları ise ayrı bir inceleme konusu oluşturmayı sürdürecektir.

Fatih Ceylan, Büyükelçi (E.)

1957 Bursa doğumlu. 1979 yılında Siyasal Bilgiler Fakültesinden mezun oldu. Aynı yıl Dışişleri Bakanlığına girdi. Master Derecesini Rutgers(ABD)/Princeton Üniversitelerinden aldı. İslamabad Büyükelçiliği, Deventer Başkonsolosluğu ve NATO nezdindeki Türkiye Daimi Temsilciliğinde, Brüksel Büyükelçiliğinde ve AB nezdindeki Türkiye misyonunda çalıştı. Düsseldorf'ta Başkonsolosluk, Sudan ve NATO nezdinde Büyükelçilik yaptı. Merkezdeki son görevi İkili Siyasi İlişkilerden Sorumlu Müsteşar Yardımcılığıydı. 2019 Şubat ayında emekliye ayrıldı.

Bu yazıya atıf için: Fatih Ceylan, “75. Yaşına Girerken NATO”, Çevrimiçi Yayın, 19 Nisan 2024, <https://www.uikpanorama.com/blog/2024/04/19/fc-12/>

Telif@*UIKPanorama*. Çevrimiçi olarak yayımlanan yazıların tüm telif hakları Panorama dergisine aittir. Aksi belirtilmediği sürece, yayımlanan yazılarda belirtilen görüşler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK, Global Akademi, Panorama Yayın Kurulu ile editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.